

Olasz családnevek a magyarban

Fábián Zsuzsanna

A tanulmány célja:

- Milyen értelmezési-definíciós, adatgyűjtési és feldolgozási nehézségek merülnek fel egy adott nyelvvel kapcsolatba került idegen eredetű családnév-állomány vizsgálatánál?
- Milyen kép rajzolódik ki a magyarral kapcsolatba került olasz eredetű családnevekről?

Értelmezési kérdések

Hogyan kell értelmezni az „olasz (eredetű) családnév a magyarban” fogalmat?

- Brendler 2008: nem ad definíciót, bevon a vizsgálatba minden olasz vagy olasz eredetű, német nyelvterületen előforduló családnevet
- összetett esetek: a név eredetének és a névviselő nemzethez tartozásának különbözősége (*Drugeth, Frangepán, Storno*)

két nagy csoport:

„történelmi” nevek: viselői hazánkba kerülve és esetleg generációkon át itt élve is megtartották eredeti nevüket, mind a kiejtést, mind az írásképet illetően (*Odescalchi, Pallavicini*)

meghonosodott nevek: vagy magyarosan/magyarul ejtjük (*Risi*), vagy az ejtés szerint át is írtuk (*Gvadányi, Ambrózy, Szartóry*) a névviselők vagy nagy ismertségre tettek szert hazánkban (*Kapisztrán*) vagy letelepedtek hazánkban és elmagyarosodtak

ingadozó nevek (*Russo ~ Russzó*)

Adatgyűjtés

Nehézségek:

olasz (eredetű) családneveink nincsenek külön gyűjteményben, nagyobb számban dokumentálva

olaszok nem éltek hazánkban nagyobb, hosszabb ideig fennmaradó közösségekben, tömbökben (mint például a hazai németység)

eltérő „családi legendák”

Módszer:

erőteljesen kell támaszkodjunk interdiszciplináris kutatásokra, azaz a történeti, ezen belül hely- és családtörténeti vizsgálódások eredményeire

Kázmér családnévszótára

„A szócikkek etimológiai része azt igazolja, hogy a családnév magyar eredetű, illetőleg olykor csak azt, hogy *magyarból is* származtatható. Közismert, hogy a családnevek egy része több nyelvben is kialakulhatott. [...] A szótár »hungarocentrikus«, a lehetséges magyarázatok közül csak a magyar etimológiát közli [...].” (KÁZMÉR 1993: 6)

„gyanús jelek”

- Kázmérban etimológiánál * vagy ? (= bizonytalan eredet), vagy vsz. (= valószínű)
- Kázmérban adatok száma (nagy számú adat a magyar etimológiát erősítheti, de kevés (1–2) adat talán éppen külföldiek sporadikus és időszakos hazai jelenlétére utal?)
- Kázmérban nem dokumentált földrajzi névi eredet
- Mely itáliai tájon gyakori a név?

Vitatható esetek Kázmér alapján:

- *Doró*
- *Ambrózy*
- *Báldi, Csencsi, Buráni*
- *Galló stb., Bellei, Buti*
- *Cinó, Cinci, Cima*

Nem meghonosodott nevek

Andretti, Angelo, Angelotti, Antici-Mattei, Bellei, Belloni, Benedetti, Bernardelli, Bevilaqua (sic!), Biagioni, Biasco, Boncompagni, Brillì, Buffagni, Caffarelli, Calderoni, Castiglione, Cataluccio, Cavalloni, Ceschia, Ciccuti, Conti, Corradi, Cori Carlitto, Cosutta ~ Cossutta, D'Albini, Da Re, De Battista, De Blasio, De Castello, D'Elia, De Toni(né), De Vescovi, Del Medico Zambra, Zanoletti, Zanotta, Zaremba

Ingadozó nevek

*Antoni ~ Antóni, Baldacci ~ Baldácsy,
Catanzaro ~ Catanzáró, Del Biankó ~ Del Bianco,
Dellamaistra ~ Dellamaisztra,
Di Gleria ~ Di Gléria, Guidi ~ Gujdi,
Melocco ~ Meloccó, Russo ~ Russzó,
De Sgardelli ~ Skardelli*

Meghonosodott nevek

*Bassola, Bándoli, Barbaró, Buzi, Cattarinó,
Dedeó, Dellamartina, Dellaszega ~ Dellaszegi,
De Rivó, Doró, Kruchió ~ Krucsó, Masszi,
Nikoletti, Noffry, Risi,
Sártori ~ Sártóry ~ Szartóry ~ Szártory,
Verók, Zánoni*

Bizonytalan az olasz eredet

Szamuely ← ?*Samueli* (Triesztben több)

Molinári, Mollináry ← ?*Molinari*

Marketti ← ?*Marchetti* (Nápolytól délre nincs)

Kopetti ← ?*Copetti* (főleg friuli és lombard)
/ *Coppetti*

Meszéna ← ? *Messina*

Olasznak tűnő, de Itáliában nem jelölt nevek (www.gens.labo.net)

D'Albini (Endre), Zombella (Istvánné),

Pávó, Deszatta (Lajos),

Pianoro (János), Sárnetti (Krisztián),

Dalotti, Duronelly

Egyéb típusú olasz eredetre utaló megnevezések

Tallián ~ Talián ~ Talján

Pádua

A meghonosodás nyelvi jelei

- Hangsúlyváltozás
- Magánhangzó-nyúlás
- Mássalhangzó-rövidülés
- Magyar leírás
- Magyar elolvasás
- Név végének megváltozása
- Névvégi –y
- Összevonás

Több jelenség együtt:

- *Dellamaisztra*: mássalhangzó magyar átírása + összevonás
- *Dellaszéga*: mássalhangzó magyar átírása + magánhangzónyúlás + összevonás
- *Ambrózy*: mássalhangzó magyar átírása + magánhangzónyúlás + -y

Magyar nevek az olaszban

- *Barzon (Barzoni/Barsoni)*
- *Ungaro, Ungaretti, Ongaro, Ongarato, Dell'Ongaro*
- *Ciak ← Csák, Vasciarelli ← Vásárhelyi, Cabài ← Kabai, Chabài ← Csabai, Sechi ← Szegi, ?Bozzai*
- *Olgiai ← Olgyay, Bachi ← Baki, Orviati, Rovatti ← Horváth, Callai ← Kállay, Capus ← Kapus, Cherti ← Kert, Frigessi ← Frigyessy*